EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE

Asia: HE 175/2026 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

Lausunto

Kiitän sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua vuoden 2027 talousarvioesityksestä. Kiinnitän huomiota kolmeen kysymykseen: hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyteen, kuntouttavan työtoiminnan uudistamiseen sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitukseen. Ehdotan erityisesti, että sote-rahoituksen riittävyydestä laaditaan vuosittain systemaattinen asiantuntija-arvio talousarvion käsittelyn tueksi. Lisäksi on turvattava syrjäytymistä ehkäisevien palvelujen jatkuvuus ja järjestöjen riippumaton toiminta.

1 Hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyys tulisi arvioida systemaattisesti talousarvion käsittelyn yhteydessä

Vuoden 2027 talousarvioesityksessä hyvinvointialueiden yleiskatteiseen valtionrahoitukseen esitetään noin 27,5 miljardia euroa. Rahoitus kasvaa nimellisesti vuodesta 2026 noin 360 miljoonaa euroa. Samalla rahoituksen kasvua rajoittavat useat muutokset. Vuodesta 2027 lähtien palvelutarpeen arvioidusta kasvusta otetaan rahoituksessa huomioon 60 prosenttia. Tämän muutoksen rahoitusta vähentäväksi vaikutukseksi on budjetoitu noin 61 miljoonaa euroa. Vuoden 2025 toteutuneisiin kustannuksiin perustuvan

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Yhteiskuntapolitiikka/Valtiotieteellinen tiedekunta, PL 16 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto www.helsinki.fi/yhteiskuntapolitiikka/
Samhällspolitik/Statsvetenskapliga fakultetet , PB 16 (Unionsgatan 10), FI-00014 Helsingfors universitet
Social and Public Policy/Faculty of Social Research, P.O. Box 16 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki

jälkikäteistarkistuksen perusosa vähentää rahoitusta noin 394,5 miljoonaa euroa; siihen liittyvät indeksi- ja palvelutarvetarkistukset huomioiden vähennys on noin 382,2 miljoonaa euroa. Jälkikäteistarkistus on erotettava erillisistä säästöpäätöksistä. Tällaisia päätöksiä ovat esimerkiksi terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset (87,8 milj. euroa) ja sosiaalihuoltolain uudistaminen (36 milj. euroa). Osa päätöksistä on tehty jo aiemmin, mutta niiden rahoitusvaikutukset kohdistuvat vuoteen 2027.

Tanner, Saarni ja Nykänen (2026) tarkastelevat sosiaali- ja terveyspalvelujen riittävän rahoituksen turvaamista hyvinvointialueuudistuksen jälkeen. Rahoituksen riittävyys on heidän mukaansa perustuslaillinen kysymys: alueilla tulee olla tosiasialliset edellytykset turvata perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaiset riittävät palvelut. Artikkeli tuo esiin rahoitusjärjestelmän rakenteellisia jännitteitä ja arviointikriteerien epätäsmällisyyttä.

Rahoituksen perustuslainmukaisuuden arviointi ei tarkoita taloudellisesti optimaalisen rahoitustason määrittämistä. Alijäämä ei myöskään sellaisenaan osoita rahoituksen olevan perustuslain vastaisesti riittämätöntä. Olennaista on, turvaavatko talousarvio ja rahoitusjärjestelmä kokonaisuutena riittävät palvelut myös tilanteessa, jossa hyvinvointialueilta samanaikaisesti edellytetään huomattavia sopeutustoimia. Tanner, Saarni ja Nykänen (2026) ehdottavat, että perustuslakivaliokunta antaisi lausunnon sote-palveluiden rahoituksen riittävyydestä.

Tannerin ja kumppaneiden (2026) mukaan lainsäädännöstä ei ole johdettavissa täsmällisiä ja ennakoitavia kriteerejä riittävän rahoituksen määrittelylle, vaan kysymys jää tapauskohtaisen kokonaisarvioinnin varaan. Tämä korostaa tarvetta yhdistää oikeudelliseen arviointiin systemaattinen tieto palvelujen saatavuudesta, laadusta ja yhdenvertaisuudesta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta arvioi palvelujen lakisääteisten tehtävien toteutumista hallinnonalan asiantuntijavaliokuntana. Arvioinnin tueksi tarvitaan koottu selvitys, jossa tarkastellaan muun muassa hoitoon pääsyä, tyydyttämätöntä palvelutarvetta, hoivan laatua, henkilöstön riittävyyttä ja alueellisia eroja. **Ehdotan oikeudellisen arvioinnin tueksi vuosittaista, palvelujen toteutumiseen ja rahoitustarpeeseen perustuvaa asiantuntija-arviota.**

Vertailukohtana voisi toimia säännöllinen perusturvan riittävyyden arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön, THL:n ja hyvinvointialueiden tuottamaa tietoa tulisi koota vuosittain yhteiseksi arvioksi, jossa toteutunutta palvelutasoa verrataan lakisääteisiin velvoitteisiin ja ennakoituun palvelutarpeeseen. Ehdotan, että valiokunta edellyttää tällaisen asiantuntija-arvion laatimista ja käsittelyä vuosittain valtion talousarvion yhteydessä.

2 Kuntouttavan työtoiminnan syrjäytymistä ehkäisevä tehtävä on turvattava

Hallituksen esityksessä HE 180/2026 vp kuntouttavaa työtoimintaa koskeva erillinen sääntely esitetään kumottavaksi. Kuntouttavan työtoiminnan, sosiaalisen kuntoutuksen sekä eräiden muiden työ- ja toimintakykyä tukevien palvelujen tilalle tulisi uusi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu. Uudistusta käsittelevän esitysaineiston mukaan palvelu olisi määrärahasidonnainen ja osallistuminen vapaaehtoista. STM:n vuoden 2027 talousarviotiedotteen mukaan kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen vähentää määrärahatarvetta 24 miljoonalla eurolla.

Kuntouttavan työtoiminnan saatavuudessa ja toteuttamisessa on ollut ongelmia, mutta parhaimmillaan toiminta voi vahvistaa osallisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Mäntynevan (2020) etnografinen väitöskirja kuvaa, miten mielekäs toiminta, yhteenkuuluvuus, osallistuminen ja autonomian kokemus voivat vahvistaa osallisuutta. Kokemus hyväksytyksi ja tasavertaisesti kohdelluksi tulemisesta voi tukea osallistujien voimavaroja ja pystyvyyttä.

Osa pitkään työelämän ulkopuolella olleista ihmisistä tarvitsee ensisijaisesti työtä ja työllisyyspalveluja. Toisille palkkatyöhön siirtyminen ei kuitenkaan ole välittömästi realistinen vaihtoehto. Jälkimmäiselle ryhmälle mahdollisuus säännölliseen, mielekkääseen ja yhteisölliseen toimintaan voi olla itsessään syrjäytymistä ehkäisevä interventio. Sen arvoa ei voida arvioida pelkästään nopeina siirtyminä avoimille työmarkkinoille.

Pidän ongelmallisena riskiä, että määrärahasidonnaisen palvelun saatavuus heikkenee taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevilla hyvinvointialueilla. Lyhyen aikavälin säästö voi tällöin syventää osattomuutta ja lisätä myöhempää palvelutarvetta. Uudistuksessa tulee turvata nykyisten asiakkaiden palvelujen jatkuvuus, tarpeisiin vastaava

henkilökohtainen tuki ja riittävät voimavarat. Valiokunnan tulisi edellyttää myös palveluun pääsyn ja alueellisten erojen seurantaa.

Olen aikaisemmin ehdottanut kuntouttavaa työtoimintaa täydentäväksi tai sille vaihtoehtoiseksi malliksi osallistumistuloa, jossa toimeentuloturva yhdistyy laajasti määriteltyyn yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Myös opiskelu, läheisten hoiva ja vapaaehtoistoiminta ansaitsevat tunnustusta sosiaaliturvassa (Hiilamo & Komp, 2018; Hiilamo, 2022). Tavoitteena olisi vahvistaa pitkään työelämän ulkopuolella olleiden yhteyttä yhteisöihin, mahdollisuuksia käyttää ja kehittää osaamistaan sekä kokemusta toiminnan merkityksellisyydestä. Osallistumisen muotojen tulee vastata ihmisen tavoitteita ja voimavaroja, ja niiden löytämiseen on tarjottava henkilökohtaista tukea. Mallin kokeilussa tulisi arvioida työllistymisen lisäksi osallisuuden, yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemusten muutoksia.

3 Järjestöjen rahoituksessa on kysymys myös yhteiskunnallisesta luottamuksesta

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusmäärärahaksi esitetään vuonna 2027 noin 189,9 miljoonaa euroa, kun vuonna 2026 avustuksia myönnettiin noin 273,9 miljoonaa euroa. Vähennys on noin 84 miljoonaa euroa eli noin 31 prosenttia (Valtiovarainministeriö, 2026, momentti 33.90.50). Uusi 25 miljoonan euron kumppanuusrahoitus on tervetullut, mutta sen toimintamalli eroaa järjestöille suoraan myönnettävistä avustuksista. Hakijoina ovat hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki, jotka kokoavat järjestöjen kanssa toteutettavat kumppanuushankkeet.

Vuoden 2027 talousarvioesityksessä korostetaan kohtaavan työn merkitystä järjestölähtöisessä toiminnassa. Kohtaavan työn turvaaminen on tärkeää. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteiskunnallinen tehtävä ei kuitenkaan tyhjene palvelujen tuottamiseen tai julkisen palvelujärjestelmän täydentämiseen. Järjestöt tuottavat vertaistukea ja matalan kynnyksen apua, mutta samalla ne kokoavat kokemustietoa ja edustavat ryhmiä, joiden ääni kuuluu muuten heikosti. Järjestöt osallistuvat julkiseen keskusteluun, harjoittavat edunvalvontaa ja arvioivat kriittisesti julkisen vallan toimintaa.

Järjestöjen toiminnalla on yhteys yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja luottamukseen. Rothstein ja Stolle (2003) tarkastelevat kansalaisyhteiskunnan, instituutioiden ja

sosiaalisen pääoman suhteita Pohjoismaissa. Järjestörahoituksen vaikutuksia luottamukseen tulee tarkastella mahdollisina pitkän aikavälin vaikutuksina, joiden suuruutta tämä tutkimus ei suoraan osoita.

Suomalaisen hyvinvointivaltion yksi vahvuus on ollut julkisen vallan, työmarkkinaosapuolten ja kansalaisyhteiskunnan välinen yhteistyö. Järjestöt eivät tässä suhteessa ole vain julkisen sektorin jatke. Vahva kansalaisyhteiskunta edellyttää myös autonomiaa ja mahdollisuutta arvostella päätöksentekoa. Mahdollisuus järjestäytyä, tuoda esiin epäkohtia ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun on osa demokraattisen yhteiskunnan institutionaalista luottamusta.

Tästä näkökulmasta rahoituksen painottuminen yhä voimakkaammin välittömään kohtaavaan asiakastyöhön sisältää riskin. Vaikeasti mitattavat tehtävät, kuten edunvalvonta, vaikuttaminen ja kokemustiedon kokoaminen, voivat jäädä toissijaisiksi. Ehdotan, että valiokunta edellyttää järjestörahoituksen kokonaisarviossa myös näiden tehtävien sekä järjestöjen riippumattomuuden turvaamista.

Oslossa 8. lokakuuta 2026

Heikki Hiilamo
sosiaalipolitiikan professori
Helsingin yliopisto

Lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, HE 180/2026 vp.

Hiilamo, H. (2022). *Participation income: An alternative to basic income for poverty reduction in the digital age*. Edward Elgar Publishing.

Hiilamo, H., & Komp, K. (2018). The case for a participation income: Acknowledging and valuing the diversity of social participation. *The Political Quarterly, 89*(2), 256–261. https://doi.org/10.1111/1467-923X.12511

Rothstein, B. & Stolle, D. (2003). Introduction: Social capital in Scandinavia. Scandinavian Political Studies, 26(1), 1–26.

Mäntyneva, P. (2020). Aktiivisen sosiaalipolitiikan ytimessä: Etnografinen tutkimus kuntouttavasta työtoiminnasta. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 175. Helsingin yliopisto. Helda

Tanner, L., Saarni, S. & Nykänen, E. (2026). Kuka päättää, riittävätkö rahat? Sosiaali- ja terveyspalveluiden riittävän rahoituksen ja kustannusten kasvun hillinnän ristiriita lainsäädännössä. Lakimies, 3–4/2026, 480–507. Kuka+päättää,+riittävätkö+rahat…